

Oslo, 2. juli 2022

Til:
Enebakk kommune
Prestegårdsveien 4,
1912 Enebakk

Reising av navnesak Raudsjøen/Rausjøen/Rødsjøen mfl. i Enebakk
Høringsuttalelse fra Bjarne Røsjo
Deres ref: 2021 / 460

1: Innledning

Jeg viser til brev fra Enebakk kommune til undertegnede med informasjon om at Statens Kartverk har reist navnesak, og at Enebakk kommune har ansvar for å samordne og sende inn lokale uttalelser.

Jeg takker for brevet, som jeg oppfatter som en invitasjon til å sende inn denne høringsuttalelsen. Stadnamnlovas paragraf 6 setter grenser for hvem som kan ta opp navnesaker, men begrenser ikke hvem som har rett til å uttale seg i en pågående navnesak.

2: Oppsummering og konklusjon

Statens Kartverk bruker skrivemåten *Raudsjø* for et sentralt stedsnavn i Østmarka, etter et vedtak som ble gjort på 1960-tallet. Denne skrivemåten står i strid med sterke lokale navnetradisjoner og mangler en språkfaglig eller språkhistorisk begrunnelse. I dette notatet begrunner jeg at grenda – og innsjøen – i Østmarka bør få tilbake den tradisjonsrike og vidt utbredte skriveformen *Rausjø*. Dette må også gjelde for sammensatte navn som *Rausjøhøgda*, *Rausjømarka* og *Rausjøbekken*.

3: Bakgrunn

Jeg tok opp denne saken første gang i 2002 med et brev til Språkrådet. Da fikk jeg svar via epost med informasjon om at Statens kartverk har brukt navneformen *Raudsjø* siden 1960-tallet, med bakgrunn i at førsteleddet er tolket som fargeadjektivet «raud». Denne tolkningen bygger mest sannsynlig på en misforståelse.

Jeg har dessverre ikke bevart en kopi av denne eposten fra Språkrådet, men innholdet er referert i mitt brev til kultursjef Per Sandvik i Enebakk kommune 11. juli 2002 (vedlegg 1). Jeg kontaktet også Kartverket, og da fikk jeg svar i en epost som dessverre er gått tapt. Men innholdet gikk på at Kartverket hadde en regel om at stedsnavn som var avledet av fargen rød/raud skulle skrives med «d».

4: Navnebruken i dag

Skrivemåten *Rausjø* er fortsatt den suverent mest utbredte i området, til tross for at Kartverket har insistert på å skrive *Raudsjø* helt siden 1960-tallet. Her er noen eksempler på

organisasjoner, myndigheter mm som bruker *Rausjø* istedenfor *Raudsjø*. Hyperlinkene viser til nettsider med eksempler eller dokumentasjon:

- Enebakk kommune (om [Rausjø skole](#))
- Enebakk historielag, blant annet i en [nettartikkel om Rausjø skole](#) og i artikkelen «[Fra Rausjø](#)» i medlemsbladet
- [Rausjømarka Vel](#) – en interesseorganisasjon for hytteeierne i området
- [Rausjømarka jeger- og fiskerforening](#)
- Oslo kommune (grunneier i området): [Historiske Rausjømarka](#)
- Verneforeningen Østmarkas Venner: [Plassen Bøvelstad og folket der](#)
- Den Norske Turistforening: [DNT-hytter i Østmarka](#)
- Ut.no: [Utforsk Østmarka!](#)

5: Ikke fargenavn, men kanskje fiskenavn

De historiske kildene og lokale kjentfolk gir liten eller ingen støtte til argumentet om at Rausjø/Raudsjø er et fargenavn. Det er ingen terrengformasjoner, jernholdige myrer eller andre naturfenomener som kan ligge til grunn for noe slikt. En mer sannsynlig teori er isteden at navnet er avledet av artsnavnet på fisken *røye*. En viktig kilde for denne oppfatningen er boka «Opplevd og hørt i Rausjø. Et bidrag til en bygdehistorie av Trond Burud»; som ble utgitt av forfatteren i 1992. Trond Burud har langt større lokalkunnskap i området enn de som har behandlet temaet i Kartverket. Han bruker systematisk navneformen «Rausjø», og på side 82 skriver han at den aktuelle innsjøen:

... var tidligere kjent som et godt røyevann og kanskje kommer navnet av Røiesjøen og ikke fargen rød som mange hevder.

I dag finnes det ikke lenger røye i Rausjø, men arten er tallrik i nærliggende Mosjøen og Børtervann. I Mosjøen finner vi for øvrig stedsnavnet Raukilvika, som kan være oppkalt etter denne fiskearten.

6: Historiske kilder – Rausjø

Rausjømarka var i privat eie fra 1663 til 1965. Da solgte skogeier And. H. Kiær & Co eiendommen til Oslo kommune, som i ettertid konsekvent har brukt navneformen «Rausjø».

I tillegg til de kildene som allerede er nevnt, kan jeg nevne følgende kilder som støtter argumentasjonen for at området heter *Rausjø* og/eller at det ikke er et fargenavn. De kildene som finnes i mitt arkiv kan oversendes på forespørsel:

Norges Matrikel for Enebak herred, utgitt 1904

Denne matrikkelen er utgitt av Finans- og Tolddepartementet. På side 291 er både «Gaardens navn» og «Brugets navn» oppgitt som *Rausjø*. Matrikkelen opplyser også at «Eieren og brugerens navn» er C. Gulbranson. (Mitt arkiv)

Postvesenet, 1912 til 1915:

Rausjøgrenda hadde eget postkontor fra 1912 til 1915. Dette het *Rausjø poståpneri*, og Enebakk historielag har dokumentert at Posten brukte [navneformen Rausjø](#).

Distriktslege N.R. Aas: Enebakk herred. Bidrag til en bygde- og slektshistorie. Kølbelske bok og kunstrykkeri, Oslo, 1927:

Boka begynner med et stort Enebakk-kart hvor stedsnavnet er skrevet som *Rausjø*. På sidene 136-137 er Rausjø omtalt som et bruk i Ytterbygda. Aas bruker *ikke* formen *Raudsjø*. (Mitt arkiv)

Birger Kirkeby: Enebakk bygdebok, bind III, utgitt av Enebakk kommune 1991:

Den erfarne bygdebokforfatteren Birger Kirkeby bruker systematisk formen *Rausjø* i omtalen av gårdsnummer 126 i Enebakk allmenning, på alle de ca. 30 sidene hvor området er omtalt. Han gjengir også et kart fra 1875, der innsjøen kalles *Røsjø* – og et kart fra 1883 der sjøen kalles *Rødsjø*. Men Kirkeby er aldri i tvil om at det innarbeidede navnet er *Rausjø*. (Mitt arkiv)

Enebakk historielag, 2001 (vedlegg 2):

Historielagets daværende leder Mogens Oppegaard skrev brev til meg i desember 2001. Der forteller han at historielaget kjenner til *ett* kart fra 1883 hvor stedsnavnet er skrevet som *Rødsjø*, altså med «d». Men på alle andre gamle kart står det *Rausjø*, forteller Oppegaard, med to unntak: Det finnes ett kart med skrivemåten *Rösiöe* og ett dokument fra 1603 med skrivemåten *Rösjö*.

Østmarka-kjenneren Lise Henriksen, 2006:

Lise Henriksen er æresmedlem i Østmarka Venner (ØV) og har nedlagt et stort arbeid i studiet av Østmarkas historie. Hun skriver følgende i artikkelen «Kjente og ukjente stedsnavn i Østmarka – del 2» i ØVs medlemsblad [Nytt fra Østmarka](#) nr. 4/2006:

Navnet Rausjø (Enebakk) er blitt tolket på bakgrunn av rødlig farge, enten av myrmalm eller rød refleks i solnedgangen. Mer sannsynlig er det nok at navnet kommer av fiskeslaget røye, som vannet hadde mye av i tidligere tider, altså Røyesjø. I alle fall er det feil å skrive navnet med d og en til slutt, «Raudsjøen», slik det står på så mange løypeskilt. Rausjø er alltid blitt skrevet uten d i eldre, skriftlige kilder. De gamle som bodde i Rausjøgrenda uttalte navnet «Røssjø», er jeg blitt fortalt av Mari Myhre (1901-1999), som bodde her som jentunge. Vannet Rausjø har gitt navn til Rausjømarka, tidligere kalt Rausjøskogene.

Even Saugstad: [Østmarka fra A til Å](#), Frie Fuglers forlag 2012

I denne populære boka skriver Saugstad om både Rausjø, Rausjøtronga, Rausjømarka og Rausjøgrenda. Han gjengir også det samme kartet som Trond Burud har omtalt, med stavemåten *Rösiöe*.

Even Saugstad: [Bloggen Østafor byen og vestafor Øyeren](#)

Even Saugstad har også en blogg hvor Rausjø-formen er gjennomført hele veien. Se for eksempel artikkelen [Lys til jul i Rausjøgrenda](#) fra 2018.

Steinar Gundersen og Øysten Kristiansen: Bygda Fjeld og Fjeld gard, egen utgivelse i 2018

Bygda Fjeld ligger ved Bindingsvannet. Ved utløpet av Bindingsvannet var det en sag som tok imot tømmer fra Rausjø-området. Forfatterne omtaler Rausjø i flere kapitler, og navneformen *Rausjø* er gjennomgående i boka. (Mitt arkiv)

Statistisk sentralbyrå, 2021:

SSB bruker skrivemåten *Rausjø* for grunnkretsen med nummer 301 i Enebakk kommune

Enebakk Avis og Østlandets Blad, 2022:

Lokalavisene [Enebakk Avis](#) og [Østlandets Blad](#) bruker skrivemåten *Rausjø*.

7: Kilder som bruker formen *Raudsjø* eller *Rødsjø*:

Masterstudenten Ingvil Norland ved Universitetet i Oslo hadde i juli 2008 et innlegg i Østlandets Blad (vedlegg 3), som svar på et tidligere innlegg fra undertegnede. Hun viser blant annet til to kilder som bruker Raudsjø-formen:

Norsk stadnamnleksikon, Det Norske Samlaget 1997:

«Navnet forklares med en rødlig farge på bunnen eller rundt vannet»

Norske Gaardnavne, Bind II, 1899:

Her antas det at forleddet i navnet er adjektivet rød/raud

Men Ingvil Norland har også funnet noen andre eksempler. I en matrikkel fra 1838 er navnet skrevet *Rausjø*, riktignok med en kommentar om at det «alminnelig» er skrevet *Rødsjø*. Det samme gjelder matriklene fra 1886 og 1903.

Norland refererer også til at Trond Burud har funnet formene *Rødschød* og *Raaschød* fra 1600-tallet, og at dette viser hvor inkonsekvent rettskrivningen var på den tiden.

Min kommentar: Dette er et svært tynt grunnlag for å hevde at *Rausjø* skal være et fargenavn. Inkonsekvent rettskrivning er ikke et argument for noe som helst. Både Det Norske Samlaget og redaktørene av Norske Gaardnavne har gjort antakelser uten å legge fram dokumentasjon.

8: Navneformen «*Rausjø*» i ulike kart

Det finnes en rekke kart av både eldre og nyere dato som bruker navneformen *Rausjø*, og som derfor styrker argumentet om at dette er den etablerte navneformen med lokal forankring. Jeg kan skaffe alle disse kartene på forespørsel, men velger inntil videre å ikke oversende alle kartene digitalt på grunn av store og uhåndterlige digitale filer.

Her er en liste over viktige kart:

Kart fra 1771: Røsiøe Alminding Skoug (vedlegg 5)

Rausjø-kjenneren Trond Burud har funnet et kart som er opptegnet ved en landmålerforretning på oppdrag av madam Karen Cudrio. Hun eide store deler av Østmarka på den tiden. På kartet er stedsnavnet skrevet som *Rösiöe* – altså uten d.

Kart fra 1914: NGO Fet 1:100 000.

Oppmålt 1871-77. Revidert i marken 1908-09. Kartet bruker *Rausjø* om grenda og sjøen.

Kart fra 1918: Driftskart over Rausjø skog (vedlegg 6)

Her finner vi skrivemåtene *Rausjøen*, *Rausjøhøgda* og *Rausjø*.

Kart fra 1951: Norge 1:50 000, G 35 O Oslo.

Tysk kart fra krigen karakterisert som ikke egnet til skytekart. Skrivemåten *Rausjø* er gjennomført.

Kart fra 1953: NGO Oslo Østmark 1:50 000.

Oppmålt 1938-50. Utgitt av Norges geografiske oppmåling. Både grenda og sjøen skrives som *Rausjø*, mens Rausjøhøgda er forkortet til *Rausjø hd*.

Kart fra 2008: Turkart over Enebakk kommune

På dette kartet, som ble utgitt av kommunen, brukes navneformen *Rausjø* både i selve kartet og i teksten.

Kart fra 2010: Turkart over Østmarka, 1:25 000

Dette er en kartserie hvor den første versjonen ble utgitt av orienteringsløperen og motstandsmannen [Knut Valstad](#) (1922-1976) i 1964. Han var lokalkjent i Østmarka og var blant annet opphavsmannen til den såkalte [Valstadløypa](#). Kartet er senere blitt revidert eller nyutgitt i 1970, 1980, 1987, 1996, 2004 og 2010. Dagens utgiver, Tor Valstad, arbeider nå med en ny revisjon. Skrivemåten *Rausjø* er gjennomført.

7: Selvmotsigende navnesetting

Kartverkets vedtak om navneformen *Raudsjø* er aldri blitt akseptert og tatt i bruk av lokale myndigheter eller lokalkjente lag og foreninger. Et sjeldent unntak er at Skiforeningen bruker navneformen *Raudsjø* på skiløype-skiltene i Østmarka, men på [nettsidene bruker Skiforeningen formen Rausjø](#). På blåstiene, som er merket av DNT Oslo og Omegn, finner vi skilt med navneformen *Rausjø*. Det er egnet til å skape forvirring når skiløypene og blåstiene er merket med ulike navn på det samme området.

Selv ikke Statens Kartverk er konsekvent når det gjelder navnsettingen i dette området. På Norgeskart.no, som er Kartverkets mest populære navnetjeneste, skrives navnet på grenda, høyden og innsjøen med d – altså *Raudsjø*, *Raudsjøhogda* og *Raudsjøen*. Men veien fra Bindingsvann inn til grenda skrives uten d: *Rausjøveien*.

8. Avslutning

Statens Kartverk har ikke lagt frem sin opprinnelige begrunnelse for at de på 1960-tallet mente at *Rausjø*/*Raudsjø* er et fargenavn, og det virker sannsynlig at denne beslutningen ble tatt uten god faglig begrunnelse og uten lokal forankring. Man satt ved sitt skrivebord og tenkte at «dette er sikkert et fargenavn», og ignorerte lokale navnetradisjoner. Nå er det på tide å rette opp denne feilen.

Det er for øvrig interessant å merke seg at argumentasjonen for *Raudsjø* har forandret seg: I 2002 fikk jeg beskjed om at skrivemåten var begrunnet i en regel som tok utgangspunkt i at området hadde et «fargenavn». Men nå mener Kartverket isteden at skrivemåten som hovedregel skal «ta utgangspunkt i lokal nedarva uttale og norsk rettskriving», og på det grunnlaget støtter Kartverket seg til en svært anstrengt argumentasjon om at de registrerte uttaleformene ikke kan vise til «røye» som forledd. Se kopi av epost fra Kartverkets navnekonsulent til Bjarne Røsjø, datert 23. februar 2021 (vedlegg 4).

Jeg har for øvrig en personlig interesse i dette, fordi etternavnet mitt kommer fra *Rausjø*. Min bestefar (1865-1930) het Hans Julius Johansen da han ble født, men skiftet senere etternavn til *Røsjø*. Hans bror Konrad (1870-1952) gjorde det samme, og han var bruksbestyrer i *Rausjø* og bodde der i flere år på slutten av 1800-tallet fram til 1907. Faren til disse, Johan Martin Hansen (1843-1899), var kantmester på Fjell-saga ved Bindingsvann – en sag som nettopp håndterte tømmer fra *Rausjø*-området.

På slutten av 1800-tallet ble det vanlig at folk med lokal tilknytning erstattet sine patronymiske etternavn (som Johansen) med etternavn som tok utgangspunkt i geografi (som *Røsjø*). Det er ikke tilfeldig at Konrad og Hans Julius Johansen skiftet etternavn til *Røsjø*.

istedenfor til Rødsjø – dette var isteden handlinger som var begrunnet i lokalhistorisk kunnskap.

Liste over vedlegg – dokumenter:

- 1: Brev til Enebakk kommune 11. juli 2002
- 2: Brev fra Mogens Oppegaard i Enebakk historielag, 29. desember 2001
- 3: Innlegg i Østlandets Blad fra Ingvil Norland ved UiO, 18. juli 2008
- 4: Kopi av epost fra saksbehandler i Statens Kartverk til Bjarne Røsjø, 23. februar 2021

Liste over vedlegg – kart:

Jeg vedlegger bare to filreduserte kart, men kan levere store/høyoppløste versjoner av både disse og andre kart på forespørsel.

- 5: Kopi av kart fra 1771 med navneformen Rösiöe
- 6: Kart over Rausjø skog, 1918

Med hilsen

Bjarne Røsjø

(digitalt signert)

Bjarne Røsjø,
Lusetjernveien 50,
1253 Oslo